

AGRESSIVLIK BELGILARINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR.*Sulaymonova Oyimjon Ravshanbekovna**Sirdaryo viloyati Xovos tumani 27-maktab amaliyotchi psixologi**Esankeldiyeva Djamila Xazratkulovna**Sirdaryo viloyati Xovos tumani 11-maktab amaliyotchi psixologi**Xolmatova Sanobar Jalolidinovna**Sirdaryo viloyati Xovos tumani 2-maktab amaliyotchi psixologi*

Anotatsiya: Bolalarda agressiya, agressivlik qilish kabi xulq-atvor belgilarini rivojlantiruvchi va ularning oldini olish usullari.

Kalit so'zlar: Shaxs rivoji, individ, biologik omil, sotsial omil, ta'lim-tarbiya, agressivlik, agressiya, agressivlikka miyillik, xulq-atvor.

Agressivlik - bu odamlarning hayotiy me'yorlariga zid bo'lgan, hujum ob'ektlariga zarar etkazadigan, [odamlarga jismoniy](#), ma'naviy zarar yetkazadigan yoki ularga psixologik noqulaylik tug'diradigan motivatsiyalangan buzg'unchi xatti-harakatlar. Ushbu fenomenning ta'rifiga turli xil yondashuvlar mavjud. Ulardan bir nechtasini quyida ko'rib chiqamiz: Normativ yondashuvga ko'ra tajovuzning ta'riflarida uning noqonuniyligiga, ijtimoiy me'yorlarga "ziddiyat"iga alohida urg'u beriladi. O. Martynova agressivliklikni "jamiyatda odamlarning hayotiy me'yorlari va qoidalariga zid bo'lgan maqsadli buzg'unchi xulq-atvor" deb ta'riflaydi.

"Jinoiy agressiya" atamasi ham me'yoriy yondashuv doirasida ta'riflanadi va "boshqa tirik mavjudotga qasddan jismoniy va ma'naviy zarar yetkazishga [qaratilgan xulq-atvor](#), buning natijasida agressivlikning harakatlari jinoyat qonunchiligi normalariga zid keladi, garchi uning o'zi har doim ham jinoiy huquqiy faoliyat ob'ektiga aylanmasa ham". T.Rumyantsevaning [fikricha](#), xatti-harakatni agressivlik deb atash uchun quyidagi agar ikkita majburiy shart mavjud bo'lishi kerak: a) jabrlanuvchiga zarar yetkazadigan oqibatlar yuzaga kelishi; b) xulq-atvor normalari buzilishi.

X.Kaufmaning ta'kidlashicha, "Agressivlik - bu shaxslarning resurslardan o'z ulushini olishga harakat qiladigan vosita bo'lib, bu o'z navbatida tabiiy tanlanishda muvaffaqiyatni ta'minlaydi". E.Fromm yovuz tajovuzni "insonning boshqa tirik mavjudot ustidan mutlaq hukmronlik qilish" istagida ifodalangan hukmronlik quroli deb hisoblaydi. Ba'zida agressivliklik inson gomeostazining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Agressivlik - bu maqsadga muvofiq, hissiy jihatdan rang-barang bo'lgan kuchli maqsadli hujum, bunday muomalani istamagan boshqa tirik mavjudotni haqorat qilish yoki zarar etkazishga qaratilgan xatti-harakatlar shakli. Agressivlik - bu harakat yoki holatning turi, agressivlik - bu belgi, odat va hamma narsaga agressivlik

munosabatda bo'lish moyilligi. Agressiv xatti-harakatlar turli xil hayotiy xavf tug'diradigan jismoniy va ruhiy holatlarga stress, umidsizlik va hokazolarni keltirib chiqaradigan javob usullaridan biridir.

Bolalarda agressivliklik va g'azabning namoyon bo'lishi tabiiydir, garchi ular ko'p ota-onalarni qo'rqitsa. Bola tabiatan yovuz bo'lolmaydi, buning uchun biron bir sabab bor va tajovuzning namoyon bo'lishi har qanday ichki yoki tashqi hodisalarning tabiiy natijasidir. Ko'pincha agressivliklik ichki bezovtalik, bola atrofidagi voqealarga etarli darajada munosabat bildirmaslikning aksidir. Ammo agar bolaga ushbu holatni vaqtida bajara olmasa, tajovuz vaqt o'tishi bilan shaxsning salbiy sifatiga aylanib, barqaror xatti-harakat shakliga aylanishi mumkin. G'azab va tajovuzning namoyon bo'lishini taqiqlash yoki bostirishdan oldin, siz ularni keltirib chiqaradigan sabablarni tushunishingiz kerak.

Birinchi sabab chaqaloq o'sadigan oilada. Agar bolaning oilasi unga agressivlik xatti-harakatni namoyon etsa (otasi onani ursa yoki onasi bolani xafa qilsa va hokazo), bola xafa bo'lsa va xo'rlansa, oxir-oqibat, bu xatti-harakatlar chaqaloq ongida mustahkamlanadi va uydan tashqarida agressivlik ko'rinishga olib keladi.

Ikkinchi sabab - maktabgacha muassasalarda, turli doiralarda yoki bo'limlarda. Boshqa bolalar bilan turli xil o'yinlardan, agar bunday oilalarda o'zini tutish odat tusiga kirsam, bolalar boshqa bolalardan o'rganadilar.

Uchinchi sabab ommaviy axborot vositalarida. Bolalar ko'pincha ota-onalari bilan televizor tomosha qilishadi va ko'pincha unchalik foydali bo'lmagan dasturlarda agressivlik, qotillik va h.k. Bundan tashqari, bolalar ushbu sahnalarni haqiqiy hayotga o'yinlar orqali olib borishadi va hatto ularning agressivlikligi, yumshoq qilib aytganda, ko'tarilganligini anglamaydilar.

Bolalar agressivliklikni ko'rsatishadi, agar:

- Agar bolani tez-tez haqorat qilishsa, uni xo'rlashsa, unga zarar beradigan vaziyatga qo'ysalar (o'yinchoqlari olinadi, kaltaklanadilar),

- Agar bola, masalan, o'zini yomon his qilsa va turli topshiriqlar yoki so'rovlar bilan ta'qib qilinsa, bola g'azablanadi. ,

- Siz unga ahamiyat bermaysiz (masalan: telefonda gaplashyapsiz, kompyuterda o'ynayapsiz.), U g'azablangan va g'azablangan,

- Bola kattalarning xulq-atvoridan nusxa ko'chiradi, buni shunday qilish mumkin deb o'ylaydi (masalan: qo'pollik, narsalarni tashlash, tozalash emas).

- Agar bola shikast etkazgan bo'lsa (ota-onaning ajrashishi, sevikli yaqinlaridan birining o'limi, agressivlik, kuchli qo'rquv, harakatlanuvchi, kuchli qo'rquv, oilada boshqa bola tug'ilishi).

- Agar bolaga "yomon" deb aytilsa. U tanqidga sezgir va agressivlik bo'ladi

Va yana, juda ko'p, juda ko'p.

Bolalar tajovuzni quyidagicha ko'rsatadilar:

- Og'zaki shaklda: qichqiriq, nomlash, tahdid qilish, haqorat qilish, qo'rqinchli qarash (dahshatli jirkanchliklar yaratish). ,

- Jismoniy shaklda: boshqa bolalarga yoki kattalarga (ko'pincha ota-onalar) hujum qilishadi, urishadi, itarishadi, boshqa bolalar uchun o'yinchoqlarni sindirishadi, chaqishadi. "Orqada" xatti-harakatlarida: hech kim ko'rmaguncha tengdoshlarni mensimaslik, yashirinish, g'azablantirish, boshqalarni manipulyatsiya qilish. Psixolog yordamida farzandingizning agressivlik xatti-harakatiga nima sabab bo'lganini aniqlang va farzandingizga birinchi yordamni ko'rsating. Farzandingizga ehtiyot bo'ling, uni tinglash va tushunishga harakat qilish foydalidir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. M.G. Davletshin. Umumiy psixologiya. T. ToshDPU. 2002. (o'quv qo'llanma).
2. А. Г. Исмагилова. Стиль педагогического общения воспитателя детского сада // Вопросы психологии. 2000. № 5. 65—72-с.
3. Deyl Karnegi. Muomala sirlari. T.«Navro'z» nashriyoti. 1992
4. V. Karimova. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. T. 1999.
5. V. Karimova. F. Akramova. Psixologiya. (ma'ruzalar matni) T. 2000.
6. V. Karimova. Psixologiya. (o'quv qo'llanma). T. 2002.